

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Paedagogica II (2012)

Julia Kosiak

Warsztaty edukacyjne jako metoda zmiany postaw wobec osób niepełnosprawnych

Wprowadzenie

Nasze postawy wobec osób niepełnosprawnych zależą częściowo od stopnia znajomości ich problemów życiowych, co jest związane z kontaktami osobistymi z osobami z niepełnosprawnością, w innym przypadku postawy te opierają się na przekonaniach i stereotypach, a nie na własnym doświadczeniu i wiedzy (Kowalik 2007).

Pozytywne nastawienie poznawcze wyraża się poprzez dostrzeżenie zalet i możliwości osób z niepełnosprawnością, obiektywne dostrzeżenie osiągnięć, naturalny i życzliwy kontakt z osobami, przyznawanie prawa do uczestnictwa i pełnienia ról społecznych, akceptację różnych form integrowania ich w społeczeństwie (English 1997).

Warsztaty edukacyjne prowadzą do zmiany schematów poznawczych, a zatem można oczekiwać, że udział w warsztatach o programie dotyczącym możliwości i osiągnięć osób niepełnosprawnych zmieni postawy uczestników na bardziej integracyjne.

Cel badań

Celem badań było ustalenie możliwości zmiany postaw wobec niepełnosprawnych uczniów szkół średnich poprzez udział w warsztatach edukacyjnych. Sprawdzano również, czy stopień zmiany postaw będzie różny w zależności od poziomu inteligencji społecznej badanych. Sformułowano następujące hipotezy:

1. Udział w warsztatach edukacyjnych spowoduje zmiany postaw wobec osób niepełnosprawnych.
2. Stopień zmian postaw będzie różny w zależności od poziomu inteligencji społecznej badanych.

Metoda

Osoby badane

W badaniu wzięli udział uczniowie z wylosowanych klas drugich i trzecich I Liceum Ogólnokształcącego w Krakowie, 186 osób (109 kobiet i 77 mężczyzn) w wieku od 16 do 18 lat.

Narzędzia badawcze

Skala postaw wobec niepełnosprawności PWK-O (Klimasiński 1979). Skala mierzy postawy wobec osób niepełnosprawnych na wymiarze „integracjonizm-segregacjonizm”, przy czym przyjmuje się jako pozytywną postawę bliską biegunowi „integracjonizm”. Zawiera 30 twierdzeń dotyczących poglądów i przekonań związanych z osobami niepełnosprawnymi w formie zdań twierdzących. Osoba badana zaznacza na 6-stopniowej skali typu Likerta stopień, w jakim zgadza się z tymi twierdzeniami. Wysokiemu wynikowi liczbowemu odpowiada postawa integracyjna. Według danych przedstawionych przez autora skala ta ma zadowalające właściwości psychometryczne. W czasie pierwszego pomiaru postawy, przed manipulacją, użyto zmodyfikowanej wersji skali poprzez dodanie twierdzeń dotyczących dwóch innych grup: alkoholików, homoseksualistów, aby nie sugerować osobom badanym, jakiej grupy dotyczy kwestionariusz. Twierdzenia dotyczące alkoholików i homoseksualistów nie były brane pod uwagę w obliczaniu wyników postawy przed manipulacją. W czasie drugiego pomiaru użyto oryginalnej wersji skali.

Test Inteligencji Społecznej Retis (Śmieja 2002). Test składa się z 6 opisów sytuacji, które mogą się zdarzyć w życiu codziennym. Badany ma za zadanie wyobrazić sobie, iż jest ich bohaterem i odpowiedzieć na pytania znajdujące się po każdej historii, generując jak największą liczbę odpowiedzi (wypisuje wszystkie pomysły), a następnie spośród nich wybiera tę odpowiedź, którą uważa za najtrafniejszą i najbardziej prawdopodobną. Punktowana jest zarówno liczba odpowiedzi, jak również ich trafność (według podręcznika do testu Retis).

Procedura

Udział w badaniu nie wiązał się z jakąkolwiek formą gratyfikacji. Badanie odbywało się w dwóch etapach, pierwszy, w trakcie zajęć w liceum, podczas godziny wychowawczej; drugi, po wybraniu osób badanych, w szkole, po zakończeniu zajęć.

Etap I

Przeprowadzenie badania testem Retis i zmodyfikowaną wersją skali PWK-O podczas godziny wychowawczej. Następnie, po obliczeniu wyników testu Retis i ustaleniu tercylów, wybrano do dalszego badania dwie grupy osób, których wyniki znalazły się w pierwszym (66 osób) i trzecim tercylu (62 osoby). Osoby z tak wybranych grup zostały losowo przydzielone do jednej z dwóch procedur etapu II.

Etap II

Badanie zostało przeprowadzone po upływie 3 tygodni. Badani, wybrani do drugiego etapu, uczestniczyli w warsztacie dotyczącym obszarów aktywności, możliwości i osiągnięć osób niepełnosprawnych lub w warsztacie dotyczącym możliwości człowieka sprawnego. Warsztaty polegały na przygotowaniu prezentacji i posteru dotyczących osiągnięć osób niepełnosprawnych albo osiągnięć człowieka sprawnego. Na zakończenie warsztatów wszyscy badani wypełniali kwestionariusz PWK-O w wersji oryginalnej oraz odpowiadali na pytanie, czy w ich bliskim otoczeniu jest osoba niepełnosprawna.

W ostatecznej analizie wyników wykorzystano wyniki osób, które zostały wybrane do drugiego etapu i w nim uczestniczyły. W sumie 114 osób, 67 kobiet i 47 mężczyzn.

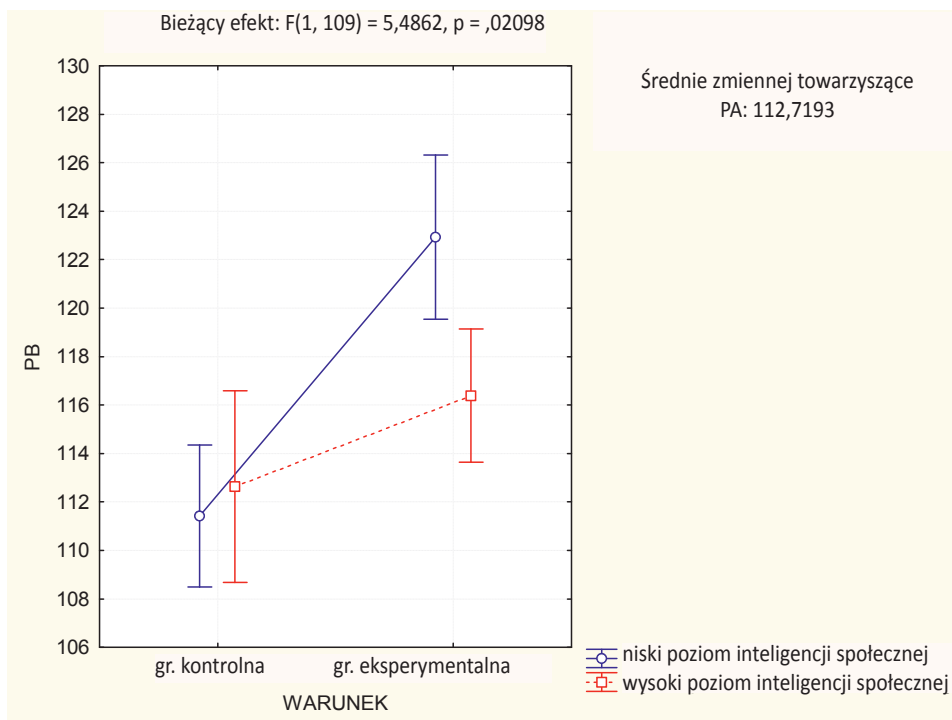
Wyniki

Analizę statystyczną przeprowadzono za pomocą pakietu statystycznego STATISTICA wersja 6, wykorzystując analizę wariancji.

W celu sprawdzenia czy zmienne „płeć” oraz „kontakt z osobą niepełnosprawną” różnicują w sposób istotny wielkość zmiany postaw przeprowadzono analizę wariancji dla powtarzanych pomiarów. Otrzymane wyniki wskazały, że ani „płeć”, ani „kontakt” z osobami niepełnosprawnymi nie różnicują w sposób istotny wielkości zmiany postaw dla obydwu warunków. W związku z powyższym w dalszych analizach nie uwzględniono tych zmiennych.

Porównano również poziom początkowych postaw wobec osób niepełnosprawnych w grupach osób z wysokim i niskim poziomem inteligencji społecznej – różnice te okazały się na granicy istotności statystycznej ($F = 3.6$, $df = 1$, 112 , $p < .06$). Zaznaczyła się więc tendencja wskazująca, że osoby o wysokim stopniu inteligencji społecznej miały nieco korzystniejszą postawę wobec niepełnosprawnych na początku badania (1 pomiar).

W celu sprawdzenia czy udział w warsztatach nt. możliwości osób niepełnosprawnych spowoduje zmianę postaw oraz czy zmiany te będą różne u osób z wysokim i niskim poziomem inteligencji społecznej przeprowadzono analizę wariancji z wysokością postawy wobec osób niepełnosprawnych mierzonej po manipulacji eksperymentalnej jako zmienną zależną, z uwzględnieniem czynników: „warunek – tematyka warsztatu” oraz „poziom inteligencji społecznej” przy uwzględnieniu wysokości postawy wobec osób niepełnosprawnych mierzonej na początku jako kowariantu. Przypomnijmy, że wyższy wynik w kwestionariuszu mierzącym postawę wobec osób niepełnosprawnych wskazuje na tendencje integracyjne i jest traktowany jako bardziej pozytywny. Otrzymano istotny efekt dla zmiennej „warunek” ($F = 20.4$, $df = 1$, 109 , $p < .001$) oraz dla interakcji zmiennych „poziom inteligencji społecznej” i „warunek” ($F = 5.4$, $df = 1$, 109 , $p < .02$) (porównaj wykres 1). Analiza kontrastów wykazała istotne różnice pomiędzy średnią wysokością postawy wobec osób niepełnosprawnych mierzonej po manipulacji eksperymentalnej u osób o niskim poziomie inteligencji społecznej, które uczestniczyły w warsztatach dotyczących możliwości osób niepełnosprawnych (warunek 1) ($F = 26.1$, $df = 1$, 109 , $p < .0001$). Ujawniły się również istotne różnice w poziomie tej postawy pomiędzy osobami o niskim i wysokim poziomie inteligencji społecznej, które uczestniczyły w warsztatach dotyczących możliwości osób niepełnosprawnych (warunek 1) ($F = 8.7$, $df = 1$, 109 , $p < .003$). Średnie wskazują, że postawa wobec osób niepełnosprawnych była bardziej pozytywna u osób o niskim poziomie inteligencji społecznej, które uczestniczyły w warsztatach dotyczących możliwości osób niepełnosprawnych niż postawa osób o niskim poziomie inteligencji społecznej, które uczestniczyły w warsztatach dotyczących możliwości osób sprawnych. Podobnie, po udziale w warsztatach dotyczących możliwości osób niepełnosprawnych, postawa wobec osób niepełnosprawnych osób o niskim poziomie inteligencji społecznej była bardziej pozytywna niż osób o wysokim poziomie inteligencji społecznej (porównaj wykres 1).

Wykres 1. Porównanie postaw wobec osób niepełnosprawnych mierzonych po udziale w warsztatach w grupie osób o niskim i wysokim poziomie inteligencji społecznej

Dyskusja wyników

Zgodnie z oczekiwaniami zawartymi w hipotezach udało się wykazać, że udział w warsztatach nt. możliwości osób niepełnosprawnych powoduje zmianę postawy w kierunku bardziej integracyjnej, ale zakres tych zmian jest różny u osób o wysokim i niskim poziomie inteligencji społecznej. Wyniki wskazują, że odpowiednio przygotowane oddziaływania edukacyjne mogą doprowadzić do korzystnych zmian postaw wobec osób niepełnosprawnych, ale efekt ten jest zróżnicowany u poszczególnych osób i zależy od charakteryzujących je cech funkcjonowania społecznego, wyznaczających rozumienie i ustosunkowanie wobec innych osób w otoczeniu społecznym, czyli od poziomu inteligencji społecznej jednostki.

Dotychczas badacze (Błęszyńska 1997; Kowalik 2007) wysnuwali również znaczące implikacje dla praktyki kształtowania postaw wobec ludzi niepełnosprawnych, twierdząc, iż utopią jest założenie, iż samo włączenie tych osób w główny nurt życia społecznego jest warunkiem wystarczającym dla zmiany sposobu ich postrzegania i postaw przejawianych przez otoczenie. W myśl tego integracja fizyczna miałaby sprzyjać raczej przekształcaniu ustosunkowań oraz sposobu traktowania poszczególnych jednostek, w małym stopniu wpływając na zmianę ogólnych stereotypów i uprzedzeń. Zaprezentowane wyniki świadczą jednak o tym, iż działania takie nie są bezowocne, choć co prawda przyniosły one zróżnicowany efekt w zależności od

poziomu inteligencji społecznej osób badanych (por. Lewicki 1978; Matczak 1982; Piotrowska 1997).

Literatura

- Błęszyńska K., *Spółeczna percepcja osób niepełnosprawnych*, „Psychologia Wychowawcza” 1997, nr 5, s. 420–427.
- English R.W., *Correlates of stigma toward physical disabled persons*, [w:] *The psychological and social impact of physical disability*, red. R.P. Marinelli, A.E. Dello Orto, Springer, New York 1997, s. 162–182.
- Klimasiński K., *Cechy osobowości a postawy wobec inwalidów*, „Przegląd Psychologiczny” 1976, nr 1, s. 71–83.
- Kowalik S., *Psychologia rehabilitacji*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.
- Lewicki P., *Formalne właściwości struktur poznawczych*, [w:] *Materiały do nauczania psychologii*, red. E. Paszkiewicz, PWN, Warszawa 1978, seria III, t. 3.
- Matczak A., *Style poznawcze. Rola indywidualnych preferencji*, PWN, Warszawa 1982.
- Piotrowska A., *Z badań nad inteligencją społeczną*, „Psychologia Wychowawcza” 1997, nr 4, s. 288–300.
- Śmieja M., *Poznawcze mechanizmy inteligencji społecznej*, nieopublikowana rozprawa doktorska, Wydział Filozoficzny, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2002.

Educational workshops as a method of changing the attitude towards the disabled

Abstract

The aim of the research was to determine if participation in educational workshops could change the attitudes of secondary school students towards disabled people. It also checked if the level of the attitude change would differ according to the level of social intelligence of the examined.

A group of 186 students of the second and third grade of secondary school took part in two-stage workshops. During the first stage, the attitudes towards the disabled were measured with the use of the PWK-O test. Students were divided into those with high and low level of social intelligence (1st and 2nd tercile) on the basis of the Retis test. During the second stage, students divided in such a way participated in randomly chosen workshops dealing either with the abilities of disabled people or with the abilities of people without disabilities. The attitudes towards the disabled has been re-measured after conducting the workshops.

The results have shown the expected effect of participation in the educational workshops in the area of the change of attitude towards disabled people. It also turned out that the level of the change of attitude was higher in the case of people with low level of social intelligence regardless of their sex or previous contact with disabled people.